

נִבְנֵה (uti fert phrasis נִבְנֵה בַּשְׁלָחָה דָּבָר), id quod grammaticae vel est futurum 1 p. pl. vel passivo modo : an profertur verbum.

Verbum נִבְנֵה proprio est *tentare* (ita Chald. intellexit) proin vel : num si tentaverit quispiam loqui verbum ad te aegre feres (cf. *Malv.*)? vel : num si tentatur verbum, neque tamen verti potest: num fontabitur? quod certe נִבְנֵה erit scribendum.

Porro hebr. *at cohære se in verbis quis valebit?* bene sensum expressit *vet. vulg.* ex LXX : « pondus autem verborum tuorum quis sustinebit? » i. e. cum tu talis sis locutus, quis imperare sibi possit, ut taceat? « oratio ista desperant et indignantis animi atque divinam providentiam criminantis vel ab invitis responsione extorquet » (*Pm.*).

Molestus sane consolator, qui non animi compatiens suavitatem sed acerbam reprehensionem offert et ita nova molestia Iobum exagit. Bene *S. Thom.* : « exaggerat eius impatientiam ex duabus, scil. ex praecedenti doctrina, et ex praecedenti vita : ex doctrina, quia turpe est homini cum non servat id ad quod alios inducit ». Obiicit ei ex trito illo adagio *medice cura te ipsum*, exprobans quod ipse aliorum docto et castigator turpiter impingat (*Cord.*), v. 3 « *ecce, docuisti multos* »; — i. e. eruditissim et officiis admonuisti multos, sis succumbere viderentur; prout Iobus de se profitetur 29, 13, 21. Eliphaz proinde ipsum doctrinæ suaæ prævaricatorem ostendere nittitur, ut qui dum opibus florenter, alios quidem solitus sit ad tolerantiam instituere et validis rationibus confirmare, nunc vero miseria tentatus ipse concidat et veras patientiae disciplinam, ad quam hortator alii exstisisset, repellat (*Cord.*). Eandem animi deiectionem et in miseriis oppressionem dicunt, quac sequuntur et comparatione efferuntur : « *manus lassas roborasti* »; — i. e. languentes, terrore ac desperatione confectos crexisti solatio; illis addidisti animum; te ipsum nunc fortè praesta (*S. Ephraem*). v. 4 « *vacillantes confirmaverunt sermones tui* »; — hebr. *impingentem*; sensu eodem i. e. afflictos et pene iam prostratos cohortatione tua consolatus es; minus apte aliqui (*Mar. Tir.*) eos intelligunt qui ad bene operandum et officio suo graviter fungendum remissi ac tepidi fuerint, vel in peccata prolapsi. Sensu eodem « *et genua trementia confortasti* »; — varium et multiplex solatium præbuit Iobus tristibus. Hoc ultimum de maxima quadam calamitate explicat *S. Thom.* « *tremunt enim genua homini magnum pondus portanti* ». Neque abs re est, quod adnotat *S. Greg.* : « cuius celsitudinis Iobus fuerit, qui indoctos docens, lassos roborans vacillantesque confirms inter euras domus, inter multiplicum rerum custodiam, inter affectus pignorum, inter studia tot laborum, erudiendi se ceteris impedit! »! Quantum ipse a præclaris suis monitis defeccerit Iobus, acerbe ei exprobrat v. 5 « *nunc autem vien super te plaga et defecisti; tetigit te et conturbatus es* ». — Immo longius progressus exinde eum arguit

PRIMUS DISPUTANTUM CONGRESSUS
(CAP. 4-14).

I. DISCEPTATIO CUM ELIPHAZ. Cap. 4-7.

1. SERMO AB ELIPHAZ HABITUS. CAP. 4.5.

Arg. — Non consolatorem sed accusatorem agens Eliphaz Iobum impotentis impatientiae et simulatae pietatis arguit (4, 1-6), eumque ad impietatis sue agnitionem adducere studet argumento prolatore, *non affligi malis nisi improbos*, id quod primum ab experientia et analogia persuaderi conatur (4, 7-11), dein revelatione sibi facta comprobatur (4, 12-21) et iterata assertione affirmat (5, 1-7). Quare monet Iobum, ut humiles pro culpa preces ad Deum fundat eiusque castigationem suscipiat (5, 8-16), quod si fecerit, divina benignitate et multiplice benedictione eum cumulatum iri promittit (5, 17-27).

a) Iobus arguitur impietatis 4, 1-11.

Et primo quidem Eliphaz « artificiose utitur praefatione, cum ut Iobi animum ad ea qua dicturus erat benevolè accipienda disponeret, tum ut verbis suis maiorem vim ac pondus adderet » (*Cord.*). v. 2 « *Si coeprimus loqui tibi, forsitan moleste accipies; sed conceputum sermonem tenere quis poterit?* » — i. e. ne sit tibi molestum, si querimonii tuis sane gravissimis respondere aliquid incipiamus; sed quis posset se a locutione cohære in verbis a te propositis? cum tu scil. tantum sermonis materiam dederis, quis sibi a responsione vel disputatione temperare posset (cf. *Cord. Malv. Men.*)?

Hebr. נִבְנֵה ex masoretica nota ad Deut. 4, 34 et (quod pluris est faciendum) ex veterum versionum¹ consensu positum videtur scriptio aramaizante pro

1. i. e. *Aq. Theod. Sym.* (cf. apud *Ol.* et in cod. syr. hex.), *Syri* (saltem probabiliter: si ex eam [incipit] tecum loqui); LXX paulo liberius γινομένης οὐ λελάπται; *vulg.* vel. ne forte loquarum tibi in molestia. Alter tamen Chald. *Houbigantius* emendat נִבְנֵה vel נִבְנֵה experiendo verbum moleste feres?

fictae ac fucatae sanctitatis, quae in adversitate, qua velut aurum in fornace probari debuerat, penitus fatiscens defecisset (*Cord.*), et iam audet Iobi pietatem probris incessere (*Cod.*); interrogat scil. sarcastice v. 6 « ubi est timor tuus, fortitudo tua, patientia tua et perfectio viarum tuarum? — ubi iam est pietas tua in Deum religio? quasi dicat: nunc ede aliquod eius documentum, si vera in te est pietas! ubi est enascens illa, ut ipse docuisti alios, ex religione fortitudo, animi robur, tolerantia e fiducia in adversis; an revera censes vias tuas fuisse rectas et perfectas coram Deo? ecce, nunc ipsa iam calamitatem manifestum est, larvas illas fuisse ac umbram inanem i. e. fictas virtutes. Ita quidem ex *vulg.* sensus facile fluit.

Textus hebr non in verbis singulis, verum in unius particulae et collocatione intricatus est; ita enim ad verbum: nonne pietas tua (timor religiosus) fiducia tua expectatio tua et consummatio (integritas) viarum tuarum? Pruis membrum plenum est: nonne in pietate tua securitas et fiducia tua continebatur? cui plane congrueret; et nonne integritas tua certam spem tuam et honorem expectationem constituebat? et ita *Mole. L. W. Hitz. Zsch. P.*; in v. 6 b *praedicationem* gratia prime loco ponitur, cui *subjectum* cum *particula* et additur (cf. 23, 12). Alio modo *Del.*: amon religio tua (est) fiducia, spes tua? et integritas viarum? ita ut hoc alterum per modum exclamationis vel apopsis addatur. Alii recigunt et apud Hebreos etiam ipsam saepe apodosim introducere ac vestire (sicut germanicum so post sententiam conditionalem v. g.), ita rem endant: quod attinet tuam spem, certe haec erat integritas viarum tuarum. Alii particularum abundare (?) malunt, aut eam expungunt, aut et *expectatio* cum LXX et aliquibus codi. scribunt (*B.*), quod utique commodissimum est. Aliam adhuc viam invit *Mole. II.*, utramque sententiam partem tamquam comparatione constantem exhibens, ita ut semel comparationis particula desit, semel pro ea (ut fit) usurpetur: amon ut religio tua spes tua, expectatio tua ut integritas viarum tuarum? quasi dicat Eliphaz: piae religionis et vitae integrae certa spes est et expectatio; si ergo pie coluisti Deum et probe vitam instituisti, cur spem abiicias? sin abiicias, male consens sic necesse est. Sed satis de una particula.

Ex hebr. יְהִי רָאשׁוֹ v. 83, 9 declaratur versio LXX et *vet. lat.*: nonne timor tuus stultus est? (*Syrus* similiter: nonne timor tuus reprehensio tua) at dubium non est, quin הלֵל h. l. sit ex יְהִי רָאשׁоֹ 8, 14; 31, 24. Prov. 3, 26. Ps. 78, 7, etc. interpretandum, ut optimè S. *Hier.* cui recentiores omnes adstipulantur.

Bene sensum exhibet *Phil.*: « ista ergo in sanctum Iob cum irrisione dicuntur, et istum habent sensum: si haec fecisses quae dixi, nunquam in haec tam mala ad exemplum mortaliū incidisses, quia Deum rerum omnium conditorem bonum scimus et iustum ». Ad quod probandum pergat v. 7 « recordare, obsecro te, quis unquam innocens periit, aut quando recti deleti sunt? — tamquam rem notissimam supponens, neminem sine sua culpa affligi; molestissimus sane consolator, qui dicat talia; unde *Sanctius* aliisque non immerito censem, amicos a daemone subornatos esse, ut ea ratione Iobum lacerasset et ut per

eos tandem ipse daemon exoptato potiretur eventu. Forma loquendi recordare, obsecro est ad animum pungendum facta, quasi dicat: ecce deiectus es subito a fortunae et prosperitatis culmine; sed tibi in mentem redire notissimum illud axioma quod est extra omnem dubitationem positum, ei fatere culpan. Hunc esse sensum, etiam subsequentia probant, unde bene *Rup.*: « per hypocrisis virtutes illas cum habuisse criminatur ». Scite adnotat *Vav.*: « sententia duplex; prima: omite moerorem; desertam esse innocentiam Deus non sic patitur, ut non aliquando laboranti optinetur. Altera: si culpa a te abasset, nihil damni fecisses; calamitatem enim praesertim graves nullas, qui culpa vacant, accipiunt. Atque haec germana expositor est ». Id quod iam experientia probat v. 8 « quin potius vidi eos, qui operantur iniquitatem et seminant dolores et metunt eos? »; — hebr. ut vidi (quotiescumque vidi) arantes iniquitatem et seminantes molestiam, metunt illud i. e. et contra ubique vidi, omnes sementem ut fecerint ita et messem; uti enim versu praecedenti negarat insoltem ullum perfrisse, ita his affirmat eos omnes qui iniquis studiis se manciparunt, a Deo fuisse mulctatos; arare i. e. mente concepere iniquitatem, eam preparare, secum decernere; seminare i. e. moliri, exsequi (cf. *Pin. Cord.*).

Iam qualem messem huiusmodi faciant, ita explicat, ut non sine acrimoniam ad ipsius Iobi fata et infortunia alludat cf. 1, 19; v. 9 « flante Deo perfrisse et spiritu irae eius esse consumptos »; — repentinum peccatorum interiter describit eandem allegoriam pertenentem. Sicut enim peccatoris conamina et iustum punitionem seminantis metentisque metaphora explicuit, ita hic per ventum et tempestatem segetibus exitialem (cogita ventum urentem cf. *Ier.* 4, 11. *Ez.* 17, 10; 19, 12. *Os.* 13, 15. *Amos* 4, 9) Dei vindictam et supplicium denuntiat (cf. *Cord.*). Bene notat *Vav.* connexos hos duos in vulg. versus (8, 9) melius ex hebr. et LXX versione sciungi, uti etiam in *vet. vulg.*: « quemadmodum vidi arantes pessima et qui serunt ea, dolores metunt sibi. Praecepto Domini peribunt et spiritu irae eius demolientur ». Alia deinde metaphora a feris rapacissimis petita Dei potentiam, qui facile ferocissimum quemque domat et confringit, et vindictam divinam in malos exercitam describit, qua funditus ipsi et eorum tota familia et posteri deiiciuntur, extirpantur; v. 10 « rugitus leonis et vox leoninae et dentes catulorum leonum contriti sunt; v. 11 tigris periit, eo quod non haberet praedam, et catuli leonis dissipati sunt ». — Acerbam in hac comparatione confineri allusionem ad Iobum eiusque mores duros, ad filiorum eius excidium, ex mente Eliphaz interpretes communiter et merito statuunt (iam S. *Greg.* et exp. in. *Rup. Br. S. Thom. Pin. Cord.* etc.) uno *Vav.* contradicente, qui solam divinam potentiam in pessimis quibusque evellendis adumbrari hisce vult.

In quinque nominibus explicandis non est una omnium sententia, ἥπτις alii intelligent pantheram (ut graecus Osee interpres, *Cod.*), ali pardum, leopardum, leonem ferocem (cf. *Malv.*); recentiores alius leonis nomen quasi solleme expli- cant ex arabico, ut sit *rāgiūs*, ράγιος (in *vulg.* h. l. tigris; sed Is. 30, 6 et Prov. 30, 30 leo) etiam est *leo*, uti *ex Is. 30, 6 simul cum Λέωνις* (leona) colligitur. Ceterum notum est, veteres versiones in reddendis nominibus sibi minime constare; v. g. graeca versio ράγιος h. l. reddit παραπότον (quam vocem *vet. lat.* retinuit), in Isaiae loco et Prov. σάρπος; λεοντος.

Rugitus meminit et *dentium*, quibus quam maxime terrorem et necem inferunt, quos (per *zeugma*) evelli et conterit¹ dicit. Facile quoque est Deo inopia et fame enecare leonem eiusque stirpem ac sobolem excidere. Bene *Malv.*: « triplex a leonibus capta metaphora fortitudinem, ferociam, crudelitatem impiorum et tyrannorum mundi fractam et communiatam demonstrat ».

b) Visione idem probatur 4, 12-21.

Eliphaz, ut dictis suis fidem et auctoritatem conciliat (*Olt. Br. Cord. Var.*) et simul obiectiōnēm praecebat, quam Iobus ex sua petere posset innocentia (*exp. in. S. Thom. Pin. W.*), revelationem sibi factam in testimonium adducit. Et primo quidem a v. 42-16 modum enarrat huius revelationis sibi factae totum ad reverentiam et sacrum quandam horrorem factum, deīn *doctrinam* acceptam proponit. Disputant veteres, utrum vera fuerit revelatio, an ab Eliphaz confita, et si vera, utrum a Deo vel angelō bono, an a daemone immissa. Fusius de hac re argumentis in utramque partem perpensis agunt *Sanct.* et *Pin.*, qui denum concludit: « sed asserendum sane, potuisse hanc esse veram ac divinam revelationem; cum multa vera atque utilia contineat. Sic videtur accipere *S. Gregorius*² et *Philippus presbyter*,

1. Verbum רָגַב certe ideū est ac רָגַב; neque opus est ad רָגַב et singularem anomiam recurrere; cf. *Malv. Ros.* — *Hitz.* רָגַב scribi vult; sed haec conjectura carere possumus; car enim *niphsh* non sufficit?

2. De *S. Greg.* tamē valle est dubitandum; notum est, eum asserrere, amicos Iobi haereticorum figuram gerere, et nostri loci explicationem ita orditū: « verbum absconditum haereticū audire se simulant, ut auditorum mentibus quandam praedicationis suac reverentiam obducent », mox: « saepē haereticū dum altiora dicere conantur, ipsi sibi testes sunt, quia quae profertur vera non sunt; in nocturna quippe visione dubio cernuntur » et ita etiam in subseq. cum contemptu loquuntur v. g. « semetipsos simulant timore quod fingunt, quia de doctrinae suae afflitiose miri videri appetunt, quasi perfidescunt quae fingunt... vultum se vidisse incognitos simulant... Deum sibi imaginaveri fingunt », olim propera visionis verba subtilius discerere vult « ubi subtilius discernamus quomodo ea quae de perceptione veritatis dicuntur, a recte sentientibus proferri veraciter possint », proinde innuit simulant istam visionem *verac speciem* prae se ferre.

in idemque propendunt *S. Thom.*¹, *Burgensis* in annotatione contra *Lyram*, Carthusianus aliquie iuniores; atque adeo ipse Eliphaz ex multis signis quae fidem suis dictis facere possent, illam confirmat ». Et certe cum nemo malus sit praejudicandus nisi probetur, cum visio ipsa signa quaedam habeat, ut notat *S. Thom.*, angeli boni, cum doctrinam sublimem contineat, non est, cur visionem non habemus veram et divinitus immissam. Quod Eliphaz ex visione vera conclu- serit falsa (cf. *Vav. Gord.*), nihil ad ipsius visionis auctoritatem con- vellendam valet. Gratis etiam a quibusdam fingitur hanc visionem ipsi fuisse oblatam post nuntium de Iobi calamitate acceptum, ut ea per diaboli fraudem de causa eius edoceri se putaret².

Praemittit prooemium, quo magnum aliquid, solleme, mysterii plenum expectatur; v. 12 « Porro ad me dictum est verbum absconditum »; — hebr. *et ad me verbum furtum delatum est* (surreptum est; ita *Malv. Mar.*) i. e. absconde, clanculum, secreto; ipse scil. nescit, qua via ad eum perlatum sit; id unum scit, inopinato, clam, su- bito contigisse; « et quasi furtive suscepit auris mea venas susurri eius »; — optime sensum dedit *Hier.*; ita scil. vocat sibilum quendam tenuum et exilium fractae vocis (*Cord.*); hebr. *et suscepit auris mea susurrum ab* (ex) *eo*, i. e. sonum illum exuentem quasi a verbo clam ad eum perlato. Dein adiungit *temporis* conditionem nocturni adeoque propter proprium congrui ad revelationes suscipiendas et ad sacrum quandam horrorem incutendum; v. 13 « in horrore visionis nocturnae, quando solet occupare homines »; — hebr. magis ad vivum dicitur: *in ramusculis ex visionibus noctis* i. e. in cogitationibus visionis noctis (cf. *Cord. Cod. Malv. Le Hir.*); optime explicat *Cord.*: « vox בְּרִיאָה eleganti metaphora ex supereminentibus arborum ramusculis desumpta ad phantasmatum extremitates et veluti teneras cogitationum summitates suam extendit notionem et significat cogitationes, quae sunt veluti rami, germina et conceptus mentis »; videtur vox potissimum densam illam et variam ramificationem significare, quae per somnia animos hominum pervadere et occupare solet; frequenter quoque antiquis temporibus revelationes inter dormientium et somniandum sanctis viris a Deo concedebantur; cf. Gen. 2, 21, 15, 12, 28, 12. Num. 12, 6. Neque debeat alia revelationis et apparitionis supernaturalis signa, *timor* scil. et tremor (cf. Gen. 13, 12, 28, 17. Is. 6, 5. Ez. 2, 1. Dan. 7, 15; 8, 18; 10, 7. Apoc. 1, 7). v. 14

1. S. Thom. fuisse a spiritu bono diserte assert: « per hoc ergo quod dicit *vozem quasi auræ lenis audiiri consolacionem* quandam sedentem pavorem praeteritum demonstrat, ut *per hoc visio demonstretur esse a spiritu bono, non a malo* ».

2. Hoc tam innuit *exp. in. a divinum secretum ex revelatione mili ostensum est*, i. e. causa poenarum tuarum ». — Acerbissime in Eliphaz invehitur *Cod.*

« *pavor tenuit me et tremor et omnia ossa mea perterrita sunt* »; — timorem dicit intimum quo ipsa quoque ossa horrore fuerint percussa et omnia interiora eius (immo ipsae partes quam maxime solidae) cohoruerint; bene *Cord.* profert illud Virgilianum: gelidusque per ima eucurrit ossa tremor.

Hac ratione ipse in animo est iam praeparatus ad revelationem illam alta mente reponendam. Accedunt signa quaedam externa, et primo quidem *afflatus* quidam et ventus, quo tangebatur et nō horrore perfundebatur; ita scil. v. 15 « *et cum spiritus me praesente transiret, inhorruerunt pili carnis meae* »; — similis ratione in visione Eliae facta ante Dominum spiritus grandis ac fortis subvertens montes et conterens petras fuit (3 Reg. 19, 11, cf. Act. 2, 2); nam de *vento* esse hoc dictum (uti bene explicat *Ol. Pin. Vav.*) et non, ut multi volunt, de angelo patet, cum dicat *transiret*, quo facto demum v. 16 « *stetit quidam cuius non agnoscetrum cultum, imago coram oculis meis* »; — proinde de visione angelii habita nihil omnino dicit. In hebr. magis adhuc indeterminate: *stetit* (es stand da); *Hitz.* conferit ex *Terentio: statut* et *non agnovi speciem eius, imago ob oculos meis i. e. postquam ventus pertinuit, constituit ante eum umbra quaedam seu forma obscura, cuius figuram habitumque clare ac distincte cognoscere non potuit; et vocem quasi aurae leuis audiui*; — sensum bene reddidit *Hier.*; hebr. dicitur per hendiadyn: *silentium et vocem vel potius susurrum et vocem*¹, vocem tenuem et sibilum (*Malv. Mar.*) *audiui*.

Iam quid voce illa et revelatione sibi dictum fuerit, exponit v. 17 « *nunquid homo Dei comparatione iustificabitur* »? — in hebr. particula γέντις in utroque membro legitur, quam *Hier.* in hoc *Dei comparatione* et « *factore suo purior erit vir* »? — in altero expressit. Verum sensus esse non potest, hominem non esse iustiorem, puriorem quam Deum, cum hoc nimis sit apertum neque sane revelatione tanto cum prooemio inducta indigat. Bene hac in re *Cod.*: « *mali vertut plus quam Deus. Nemo enim tam delirus, tam vesanus fuit qui hominem plus quam Deum iustum esse vel suspicatus sit. Et sequentia mentem Eliphaz satis explicat: non potest iustificari homo apud Deum, cum ne angeli quidem apud illum puri reperiantur* ». Sensus proinde est: nemo *coram Deo* omnino est iustus et purus, i. e. Deus in unoquoque etiam integrerrimo multa reprehendit quae reprehendat, arguat. Vera sententia. Quod alii volunt: nulla ex parte homines possunt comparari cum divina iustitia et puritate² (*Malv. Mar.*), rem non attingit; nam

1. *B.* censem corrigendum esse ex 3 Reg. 10, 12 veqol demama; insuper vult legi « *coram oculis meis terror* »; sed *imago unice apte ponitur*; v. 16 a secundum LXX corrigit.

2. Sim. *S. Greg.*: « *humana iustitia divinae iustitiae comparata iniustitia est, quia et*

ex notione et essentia Dei et hominis iam apertissime hoc constat, neque ullo pacto potest homini vitio verti, quod *divinam iustitiam et sanctitatem* non habeat. Optime graeca versio expressit hebr. γέντις κυρίου et *vet. lat.* « *numquid homo coram Domino mundus erit aut ab operibus suis sine macula vir* »; codem enim modo particulam γέντις cernimus adhibitam Num. 32, 22 (quem locum bene veritis *S. Hier.* : et eritis inculpabiles *apud* Dominum et *apud* Israel, LXX γέντις) et Ier. 51, 5 (repleta est [terra] delicto *a Sancto Israel*) et probabilissime etiam Ps. 18, 22 (hebr. non impie egí coram Deo) et Deut. 32, 47 (hebr. verbum inane coram vobis); neque hoc alienum est a nativa particulae significazione, cum saepè adhibetur *de auctore ex quo vel a quo* aliiquid proficeretur et proinde facilis inflexione *ad auctorem iudicii vel aestimationis* transferatur (cf. *Gesen. Thes. Ling. hebr. s. v. γέντις*). Nostro autem loco *nunquid homo iustus est a Deo, a creature suo purus de Deo tamquam iudice*, qui de hominis iustitia et puritate feral indicium, esse sermonem, quis est qui non admittat?

Iam quid haec sibi velint ex mente Eliphaz et ad quam falsam conclusionem ab ipso detorseantur, dilucide proponit *S. Greg.* qui mentem et animi sententiam Eliphaz qua de Iob*o* iudicat, ita explicat: « *quisquis de percussione murmurat, quid aliud quam iustitiam ferientis accusat? pueri*orem se ergo vir factore suo existimat, si contra flagellum querelam parat, eumque sibi procul dubio postponit, cuius iudicium de sua afflictione redarguit. Ut ergo homo reprehendere non audeat iudicem culpae, humi humiliat cogitet auctorem naturae, quia qui mire ex nihilo hominem fecit, factum impie non affligit... male enim se rectum putat qui regulam summae rectitudinis ignorat; et saepè lignum rectum creditur, si ad regulam non ducatur, sed cum regulae immigrit, per quantum tortitudinem tumescit, invenitur » (sim. *Rap. Br. S. Thom. Est. Pin. Cord. Tir.*). Fallacia proinde argumentationis Eliphaz haec est, ut verbis utar *Gord.*: « *Deus est iustissimus, atqui qui talis est innocentem non punit, ergo Deus non puniret Iobum, si innocens esset; — peccat in minore!* » Quam culpae agnitionem et confessionem quo reddit Iob faciliorem et magis expeditam, hanc revelationem ei enarrat, cuius altera pars magis etiam et magna cum emphasi priorem sententiam illustrat tamquam *per locum a maiore*: *ecce ipsi coram Deo deficie cernuntur angeli*:

v. 18 « *ecce qui serviant ei* »; — servos hos *Chald. S. Aug.* prophetas interpretantur, « *sed propter secundam partem sic exigente sententia*

lucerna in tenebris fulgere cernitur, sed in solis radio posita tenebratur »; et *exp. in Rap.*, et ut videatur, *S. Aug.* — Sed bene iam nota *Pin.* : « *non video quomodo hic sensus cohaereat cum proposito Eliphaz, neque qua ratione ex hoc possit colligere Iobum merito a Deo puniri aut non debere de divina iustitia conqueri* ».

angeli intelligi oportet qui servorum instar dicuntur Deo aut ministri aut assistere » (*Pin.*) ; « non sunt stabiles et in angelis suis spernit pravitatem » ; versio graeca magis accedit ad verba hebr. οὐτέ ποιῶν σὺν εὑρίσκειν et *vet. lat.* « contra servos suos non credit » ; hebr. non fudit fiduciam non habet, i. e. non omnino certam et firmam in iis collocat boni spem et fiduciam, unde *S. Hier.* sensum ex consequenti, bene propositus (et niphah פְּרַח firmum, fixum, stabilem esse), cum enim ex se et natura sua sint mutabiles, deficere possunt a recto, unde recte dicitur more humano, non omni modo illis esse fidendum.

Sed de quibus angelis hoc dicit? apostatas intelligent veteres interpres (cf. *S. Grgg. Chrys. Thom.*, etc.) ; recentiores quidam angelos homines (*W. Del. Zsch.*). Sed hoc ultimum non placet, cum angeli boni sint nunc de facto immutabiles in hono, neque quod habeant naturam de se mutabilem, aut illis possit in vituperationem cedere (nam omnis natura creata de se naturaliter est in *potentia* ad alia et de se defecabilis, id quod ex ipso notione creaturae colligitur; unde si hac in re esset illa reprehensio, haec caderet in ipsum conceptum metaphysicum et in Deum qui creaturas de statu possibilium ad existentiam tradidit), aut verbis textus haec sola naturali et necessaria mutabilitate satisfiat. Vim vero argumenti bene videtur proponere *Oll.* : « ne mirere inquit, quod dixi: homo mundus non erit eorum Dominus, quandoquidem neque angelis, servi ac famulis eius, ut naturaliter et constanter reprehensione carerent, concesserit » ; describuntur enim angeli tamquam in ipsa probationis conditione aliquando constituti, in qua multi sint prolapsi, unde Deus dicitur illis non fidere, quia et natura deficere possunt et multi revera defecerunt (cf. *Malv. Mar. Tir.*). Et quia in illo statu considerantur h. l. in quo erant aliquando, scil. in statu probationis, servi Dei et angeli dicuntur, quamvis ipso peccato daemones sint effecti; quare argumentum a *W.* alias prolatum, h. l. angelos prolapsos non intelligi, quia servi Domini dicuntur, infirmum prouersus est et invalidum. Iam *Phil.* monet, ne quod dicatur h. l. ad omnes extendatur angelos. Quantae vero efficaciae haec ab angelorum lapsu petita probatio sit, pluribus prosequitur *S. Thom.* ad h. l.: « cum angeli enim natura sua inter ceteras creaturas Deo, hono immutabili et primae rectitudini, magis et propinquius inherere videantur et proinde magis stabiles reddantur et magis ab omni obliquitate sint remoti, et nihilominus prolapsi sint, multo minus homines stabiles erunt et aliena pravitate » (sim. *Cord.*).

¹ Απαξ λεγ. hebr. פְּרַח versio gr. reddit παλάσ τι, *Sym.* ματαθήτης, *Syrus* (stupor, admiratio, pavor) *Chald.* ut *Hier.*; aliis *insipientiam* interpretantur eo scil. sensu, quo in s. literis peccatum dicitur stultitia (cf. 2, 10); aliis defectum, errorem ex arcu baco הָלָה vel לְלָה — *Del.* vocem repetit ex verbo הָלָה = נָלָה (cf. *Mich.* 4, 7) in lon-

ginquum propellere, unde *remotionem* a perfectione debita, a meta et norma posita interpretatur¹.

v. 19 « quanto magis hi » — si angelos, inquit, peccantes poenis coercuit, quid mirum si nos peccata admittentes plectamur, qui longe illis inferiores sumus a terra oriundi, circa terram voluntamur ». *Ol.* Unde conditionem vitem et fragilem hominum describit, ex quo duo consequuntur: homines facile in peccata labi, et iam propter ignobilitatem naturae non esse mirum, si debitibus poenis plectantur, cum naturae superiores et lapsae sint et poenis traditae; « qui habitant domus luteas », — alludit ad Gen. 2, 7; 3, 19 corporisque formationem, cf. 10, 9; 13, 12. 2 Cor. 5, 1, quare pergit, « qui terrenum habent fundamentum » ; — hebr. *quorum fundamentum* (origo) est in pulvere (vel quarum?) « aptius ad domos referuntur quae corpora sunt caducissima et velut arenae instabili superstructa » (*Malv. Pin.*), « consumantur velut a tinea » ; — sensum bene explicuit sua versio *Hier.*, homines scil. peccatores dicit Eliphaz conteri et absumi corrasione, acerbe alludens ad Iobi corpus elephanti corrossum et absumentum. Comparatio videtur abbreviata: homines absumi, sicuti soleant vestimenta a tinea cf. 13, 28. Is 31, 8, 50, 9.

Hebr. *conferunt eos* (cas?) scil. conferentes פְּרַח־תִּנְאָה, quod *Chald.* vertit coram verme i. e. absumentur vermis proiecti, quasi us ad devorandum propositi (sim. *Mar.*), alii ante tineam i. e. antequam a vermis absumentur in sepulchro (*Malv. II. Vav.*); *Cod.* ad *conceptum*, occursum tineae i. e. re quavis olivia; veteres similitudinis notam ibi deprehenderunt; LXX γῆρας γύρων, *vet. lat.* « percussit eos tamquam tinea », et ita etiam plerique interpretantur. Cum tinea in huiusmodi comparationibus (cf. 13, 28; 27, 18. Is. 30, 9; 31, 8. Os. 5, 12. Ps. 39, 12 hebr.) semper usurpetur ad destructionis causam, celeritatem, ambitum, perniciem significandam, alliorum explicatio conteruntur tamquam tinea vel antequam tinea i. e. citius, facilius quam tinea, erit resilienda². Neque haec consumptionis metaphora (cum *S. Thom. Pin. Cord.*) de peccato, per quod iustitia in homine corrodatur et consumatur, accipi poterit; nam si Eliphaz dicere vellet, homines peccato destrui, certe id quod rem constituit omittire non potuit, neque enim unquam peccatum in s. literis tineae vel nomine vel metaphora describitur, ideoque iste loquendi modus, cum exemplo illustratur nullo, etiam hic non potest admitti, et demum versus subsequenti excluditur, qui consumptionem illam magis accurate describit et explicat. Quod demum illi in v. 19 desiderant (mentionem sc. peccati non fieri, quae

1. Veterioribus etiam placuit vocem derivare a γέρας = glorificatio, laus, et deinde in hoc membro negationem ex priore supponere (cf. *Malv. Var. Pin.*). Sed in etymologia dubia et obscura veterum versionum usum, qui optime etiam sensu congruit, tuto est inhaerendum. — De versione gr. notat *Cod.*: « hunc solum versum ex integra visione nocturna Eliphaz graecus interpres infelix; in reliquis ita cœcutivit, ut videatur ipse cum Eliphaz specio et terminacione perturbatus ».

2. B. mutat textum et supplet: « conteret eos ante tempus, consumet gloriam eorum, ut tinea ». Sed audacius hoc est, neque id verum: « supplicatione omissa nullus reman-

tamen necessaria sit, ut conclusio praemissis respondeat), id v. 20 si opus est invenire poterunt quia nullus intelligit; vel v. 21 et non in sapientia.

v. 20 « de mane usque ad vesperam succidentur » ; — i. e. cito, inexspectato (cf. Is. 38, 12, Ps. 89, 6) homines peccatores et conditione florenti deiiciuntur et interitu percelluntur; acerba iterum allusio ad Iobii calamitatem¹, in cuius ruina adeo et repentina et ingenti Eliphaz certissimum cernit documentum ingentium quoque criminum a lobo perpetratorum; apte *succidentur* (excinduntur) metaphora ab arboris excisione deponitur; « et quia nullus intelligit, in aeternum peribunt » ; — ex versione S. Hier. ratio redditur, cur funditus et penitus casu irreparabili i. e. nullo unquam tempore ad salutem revocandi intereant.

Bene S. Hier. supplevit ad phrasin hebr. בְּשִׁיר verba בַּל בְּלַל i. e. ponens (apponens) cor, i. e. intelligens, particulam *quia ex* בְּלַל eruens; locutio tamen hebr. *ita, ut non sit intelligens, in aeternum perireat* i. e. nullo advertente, nullo considerante, nullo curante – etiam ita potest intelligi, ut impiorum ruina impidi adhuc prospere agentes non edoceantur; qua in explicatione Eliphaz lobum acerbe carpit, quia impiorum causas subtilaneos noverit, ut dixerat v. 7, neque tamen monitus istitum didicir?.

Aliis placet explicare: ita subito corruunt, ut nemo advertat; id quod aple dici posse nego; nam ex Eliphaz sententia ruina impiorum est illustris, conspicua; potius sensu congrueret, *antequam quis advertat*; sed illos *subito* corrurere, iam in membro antecedente dictum est. Explicatio S. Hier. optimum quidem sensum prae se fert, attamen secundum grammaticae rationem durior est ob numerum singularem qui statim plurali excipiatur, cum tamen ii ipsi qui non advertant et quia non advertant, interire dicantur. Illa vero, quam Cod. propugnat, *quamevis nemo manum admoveat* i. e. per se sua sponte corruunt, quavis nemo violentias manus eius iniiciat, ab indole locutionis hebr. aliena est. *Vet. lat.* exprimit ex graeco: « el quod non possent sibi ipsi subvenire, perierunt ».

Impiorum interitum Eliphaz ulterius describit v. 21 « qui autem reliqui fuerint auferentur ex eis; morientur, et non in sapientia »; — i. e. si qui impii sunt, certe auferentur, etsi non omnes una clade, uno tempore, una vice interantur; si ex una adversitate incolumes evaserint, alia demum interibunt.

I. Bene S. Chrys. : « illud a manu usque ad vesperam vel ideo dictum est, quia Iobus uno die omnia sustinuerit, vel ut ostendat Deum non indigere tempore, ut de implois supplicium sumat ».

2. Quare immerito *B.* textum secundum LXX mutat scribens; mibbli mosi' cum non sit salvans.

3. Miro, inquit, tam facilem, tam obviam, tam idoneam et appositam interpretationem nulli interpretum vel hebraeorum vel aliorum venisse in mentem.

Hic sensus videtur ex lat. vers. sat commode fluere (cf. *Sa*); alii *religiosos* interpretantur impiorum posteros, filios, nepotes, haeredes impiatatis (*Cord.* *Men. Tir. Gord.*), at iure iam advertit *Pin.* vocis hebr. proprietatem aliud suadere; est enim יְהוָה, quae vox praeter illam significationem dupliciti alio usu valet: *funiculus* (v. g. tentorii, nervus arcus) et *abundantia*, praestantia, excellenta. Unde duplice modo versum interpretantur; alii per modum metaphorae, uti *Eccl.* 42, 6: *nonne disruptus fuit* (vitae) *funiculus in eis?* quasi ligamen illud quo anima corpori conservatur (cf. *Mak. I. Hirz.*), vel corporis quasi tentorii (cf. v. 19) funiculo amoto et disrupto, ipsum tentorum, ipsa habitatio terrestris auferitur (cf. *Hirz. Del. Renan*); alietiam plures: quidquid est excellente in iis, amovetur (cf. *Pin. Cod. Mar. Mak. III-VI. Ros. W. Zsch. P.*); sed cum abscondentiae vitae metaphora etiam infra occurrat 6, 9; 27, 8 et apud *Is.* 38, 12, et magis videatur et ad artem poetican et ad significationem verbi זָבֵד accedere, prior explicatio praefertur. Altera co potest commendari, quod ad lobii fatum alludatur: nonne quidquid est in iis eximiū, in iis (ex iis, ab iis) abripitur (et tum) moriuntur, quasi dicat: prius omnibus bonis spoliantur, dein misere et sine resipiscendia diem obirent.

Neque calamitate ad meliorem frugem revocantur, sed quod miseriae culmen est, sine Dei timore qui sit initium simul et culmen sapientiae (Eccli. 1, 16; 22; 19, 48; 24, 13; 23, 37; 40, 28) misere decedunt. Ut igitur v. 20 dixerat, impios aliorum castigatione minime erudiri, ita nunc gradatione quadam proponit eos ne sua quidem ipsorum ruina eductos perire. *Vet. lat.* « interierunt quin non habebant sapientiam » verum ex consequenti sensum praebet, at hebraicum non tam causam afferat eam moriantur, sed *interierunt*.

Ceterum quamvis Eliphaz vera quadam revelatione edocuit fuerit, nemo tamen non videt, quan intempestiva sit et importuna exilium et cruda istiusmodi ad lobum monitus, qua eius animus potius exsulcerari debuerit quam leniri (cf. *Cord.*). Nam si durum est atque nimis acerbum, etiam scelestum hominem, simulacra debitas poenas luere incepit, admonere quantopere talia meritis sit, quanto magis alienum erit ab omni humanitatis sensu et sana ratione, hominem qui integratis laude iure meritoque apud omnes fructus, tanta criminum insimulatione obruere et flagellis addere nova agmina deviri, quod illud

Non omnino constat, utrum haec omnia a v. 17-21 ad visionem nocturnam sint referenda. Ad illam referri plerique quidem volunt (*exp. in. S. Thom. Cord. Cod. W. Del. Le Hir, Hitz. P.*), dum alii iam uno v. 17 revelationem absolvit affirmant; at certum omnino est v. 18 de angelis illi esse attribendum propter ipsius argumenti sublimitatem; a v. 19 autem Eliphaz loqui mihi videtur; primo, quia illis iam conclusio quedam et applicatio doctrinae propositae continetur, et deinde, quia sermo acerbis allusionibus ad Iohni fata conditus ad Eliphaz indolem plane est conformatus (cf. 4, 9-11; 5, 4; 15, 34), qui

postea quoque eandem prorsus conclusionem ex eadem veritate proponit (15, 13, 16), dum revelationis indoli haec applicatio et allusio minus congruere mihi videatur.

c) Solos puniri impios asseritur 5, 1-7.

5, 1 « Voca ergo, si est qui tibi respondeat, et ad aliquem sanctorum convertere ». — Nexus ita adstruo : Eliphaz adhortatione finita aliquid intervalli ponit, ut discat, num Iobus se reum fateatur. Ille tacet; unde concludit enim nondum agnoscere suam culpam. Quare in suo instituto pergit et primo quidem ironice monet, ut querelas et clamores iteret et usu discat, vanos illos esse et inanessine fructu; neminem, neque Deum, neque angelorum quemquam curam et rationem illorum habere; ad quem igitur suae cause patrum et advocatum vult confugere? Hebr. et ad quem ex sanctis te convertes? quis est qui tibi opem ferat, tuas partes iam suscipiat? ecce, omnes frementem et maladictem abiciunt et superbum spernunt. Angelos intelligit, quos antea Dei filios vocavit s. auctor. Hoc autem iure fieri contendit v. 2. Nemo enim peccator obdurate curam gerere vult, quippe qui suo ipsius furore stultitiam tamquam pondere suam corruit. v. 2 « vere stultum interficit iracundia »; — hebr. γε ειταιρι�ι ποτε: quia stultum. Similiter vehementer increpationem Iobo impingit, stultum scilicet tantum hominem et insipientem in tales clamores prorumpere et inani ira tabescere (sim. Men. Tir.); « et parvulum occidit invidia »; — hebr. et fatuum enecat furor (indignatio Mar. Malb.); bene Cord. : « animadverto eo te prorupisse vesaniae, ut tuus te furor interimat ». Non esse sermonem de ira Dei (ut vult Chald. Sa), patet ex Iobi responsione 6, 4; neque opus est cum plerisque lat. interpretibus incidiām proprie intelligere, quasi Iobus invidae insimularetur, cum de hoc vitio nihil in subsequentibus neque in Iobi responsione dicatur, hebr. vero γέννητος zelus, aemulatio, indignatio vehemens latius pateat.

In hebr. non adest ergo. Magna est interpretum varietas in verbis istis connectendis. Vel : audiisti quid ego censem de sorte tua; si mihi non credis, aut Deum aut angelos voca, si quis tibi alter responderet (exp. in. W. Zsch. sim.); vel cum irrisione : quin talis es, quantumvis clamans, neminem habebis adiutorem et patronum (S. Greg. Rup. Cod. Hitz.); vel : quid clamas, Deus nunquam tibi respondebit (Ol.); vel : voca aliquem qui tuam causam defendat, vel qui tecum sentiat, Deum innocentes etiam affligere; nemo tuum aget causam; vel : ne cuncteris, si cuiusquam testimonium in tui defensionem proferre possis (Sa. Mar. Malb. Men.); vel : si non intelligis quae ego dico, Dei sanctorumque auxilium implora, ut te vera edoceant (S. Thom. Pin.); vel : Deum consule et ad aliquem sanctorum convertere.

qui errorem in quo versaris a te auferat (Cord.). Tot igitur fere sensa, quot capita, uti Pin. iam conqueritur.

Deinde iterata assertione affirmat, impios subito puniri et corrue. Vult scilicet Iobum, sin minus novis argumentis, saltem assertioibus obruire; unde post duram increpationem (v. 1) et comminationem (v. 2) pergit v. 3 « ego vidi stultum firmā radice »; — iterum ex usu et experientia sua arguit. Florentem ante hominis impii conditionem « comparat cum arbore patulus diffusa ramis, onerata baccarum pondere et frondium amoenitate conspicua, quae cum firmissimis esse nixa videtur radicibus, nec ab ullo ventorum turbine convelli posse, ipsa tamen eradicationi proxima sit » (Cord.); « et maledixi pulchritudini eius statim »; — i. e. subito tamen corruit ei in tantam miseriam prolapsus est ille, ut Dei maledictionem debnerim agnoscere omnimeque eius tatim florentem viderim foeda ruina vastatum; sensus est, uti Ps. 36, 33, 36.

Ita iam Mahr. IV. et recentiores, dum interpretes lat. (Pin. Cord. Var. Sa, Mar. Men. Tir.) exponunt: « male ominus sum, ex illo statu florenti nihil boni auguratus sum, statim vidi eum debere mox corrue » et sim. Interpretationes discriben vertitor in acceptione versuum 4 et 5, quos de re praeterita recentiores plerique intelligunt, hi vero ex mente Eliphaz praedicti filii quoque ex patris casu mala obvertura volunt. At recentiorum expositione omnino est praeferrenda. Eliphaz enim non ex animi sui sensibus et imprecisionibus, sed ex usu et rerum quas vidit notitia argumentum ducit; deinde ratione solum optime v. 6 et 7 subiunguntur; demum futura in hebr. וְלֹא etc. codem modo subiectum et explicanda sunt, quo וְלֹא et maledixi post וְלֹא. De voce וְלֹא bene disserit Pin.: « alii fere omnes praeter vulgatum vertunt habitaculum, et quidem ab ipso nostro interprete vertiū habitaculum infra 8, 6 et habitatio Is. 33, 20; locus pascuae Ps. 22, 2; requies pastorum Soph. 2, 6; speciosa deserti Ier. 9, 10. loel 4, 19; 2, 22; arva pacis Ier. 23, 37; rura Ier. 23, 3 ». Aliqui praeferrunt h. l. arva, campos (Hirz.), sed habitatio commendatur propter Iobi calamitatem, ad quam in toto hoc loco acerbe alludit Eliphaz. Ita vertunt Male. I. Cod. (locum eius) Var. Cord. Calm. W. Del. Zsch. Le Hir, Hitz. P.

Quam late viderit impii hominis calamitatem serpentem, exaggerat v. 4 filios familiamque simul cum eo interfuisse et v. 5 eius divitias ac possessiones esse direptas.

v. 4 « longe fient filie eius a salute »; — i. e. facti¹ sunt, et ita in subseq. (uti bene Cod. Malv. VI.); a prosperitate aberant neque quisquam iis auxilium praestit ant illorum causam sustinuit, cum coram tribuna-

¹. Ut iam monet Ol. et Theod. vertit ριπτασιονασαν, dum Aq. et Sym. interpretantur per fut. vel imperativum (cf. cod. syr. hexapl.).

libus instas scelerum poenas lucent; « et conterantur in porta et non erit, quāerunt »; — i. e. contriti sunt a iudicibus, ab ipsis dammati et sonantes habitu; fiebant enim olim iudiciam portis civitatis, cf. Gen. 34, 20. Deut. 22, 24. Ruth 4, 1. Amos 5, 10. Prov. 22, 22 (cf. Pin. *Cord. Cod.*). Alii minus apte ad rem et consuetudinem publicae, in loco publico explicant; neque probanda est versio gr. et ret. lat. « et conterantur super ianuas », cum ἡγετης portam dieat vel urbis vel templi et sim. vel saltem sine addito de dominibus privatorum (Prov. 14, 19) non adhibeatur.

v. 5. « cuius messem famelicus comedet et ipsun rapiet armatus et libent sidentes dieitas eius »; — i. e. comedit; opes iam collectae extranei, inopes, pauperes avide absumperunt; ita scil. res eius erant omni defensione destituta; ut vagus quisque illas raperit, vel cuiuslibet praedoni (*armatus*) in obiviam cesserint praedam et a latronibus avidissime sicut vini poculum sint exhaustae; prīmū indicat, omni modo et clanculum et palam, vi et dolo, opes eius fundites esse dissipatas. Ita sensus vulg. (cf. Pin. *Cord.* Vav.).

Textus hebr. atque adeo de spinis eripuerunt eam (cf. Malv. * Mar. Pin. *Cod.* Vav. Le Hir. Del.; i. e. impius illi et avarus homo circumseperat res suas, ut frustra; LXX *spinias* videntur metaphorice intellexisse, et pro λύσις legisse λύσις vel σώσις, habent enim, ut etiam v. lat. *ipsi vero de malis non liberabuntur*. οὐδὲν sidentes explicarunt praeceptor S. Hier. Ag. Sym. et etiam Syrus ibi *situm* comprehendit a voce οὐδὲν *situm*, in qua significatio (ergo = οὐδὲν) etiam recentiores multi acquiecent; alii *Chaldaea*; secuti *Utrones*, *praedones* exponunt, vel ibi *cincinatos*, *crinitos*, *hirsutos* i. e. homines feroci capillis omninoſt (αὐτοὶ); comprehendere sibi videntur (cf. Pin. *Malv. Cod.*); alii (etiam Hitz.) ex 18, 9 et membro parallelo τὸ λαqueus voci eandem significacionem vindicant i. e. laqueus quasi anhelat, ut eius opes et praedam capiat; id quod certe durius dictum est, sed inde praedonum significatio facilis fluere. Del. demum ex λοκεί significatio derivata summa *loquens* i. e. *dolos*, *astutias* *necetas*. At veterum explicatio et facilitate et membro parallelo et verbo τὸ λαqueus commendatur.

Denum axiomatic generali docet, non fortuito vel casu neque sine ratione sufficiente mala ingruere, sed illa unice ex peccatis oriri; idque non sine sarcasmo; v. 6 « nihil in terras in causa fit »; — i. e. quanto minus tanta Iobi ruina sine culpa eius! « et de humo non ortitur dolor »; — res adversae hominibus a nimine malorum vindice immittuntur, non

1. Versionum vulg. ita student explicare: noster respexit significatum nominis οὐδὲν pro *pellis*, *scutis*, *elypsis seu contis* (vide 1 Sam. 17, 7) et intellectu his *armatum* (*Malv.* *Pin.* *Vav.* *Ulypeti*). Ad arma vocem etiam referunt *Chald.* *Ag. Sym.*

2. Quare B. hoc membrum immixto efficit, quippe quod « quod sensum non placet »; Houbigantius vero emendat: et manipulum eorum armati.

sponte sua et casu crescunt, sed iacto prius peccati semine (*Cord.*); vel quasi quaerit: si dolores tui non sunt poena scelerum, unde denum originem habent? certe non ex pulvere et nihil orti sunt, cum divina providentia mundus gubernetur. *Vulg.* sensum bene exhibit; prius hemistichium in hebr. *quia non egreditur ex pulvere molestia et alterum et de terra non germinat aerumna*. Sed homo ipse sibi exitum parat. Id proponit et illustrat: v. 7 « homo nascitur ad laborem ».

In nexus logico assignando multum variant interpres. Modo dixerat, dolorem οὐδὲν non nasci e terra; proinde consequens est, illum ab homine ducere originem; dicit ergo hominem natura sua ita comparatur esse, ut ipse sibi pareat et attrahat laborem, naturae scil. impulsu eum propelli facile ad scelus committendum, ex quo necessario dolor et exitum enascatur. Hanc naturam propensitatem illustrat comparatione « et avis ad solatum »; — i. e. uti avis naturae instinctu ad volandum apta est et incitatur, ita homo naturae pondere facile fertur ad peccatum, et exinde devenit in dolorem. Unde aliqua ratione verum est, quod Ol. dicit, haec preferri ad Iobum consolandum. Si communis enim naturae vitium est peccare, non adeo erit difficile Iobo id fateri et scelerum veniam precari; et ita ad v. 8 Eliphaz sternit sibi viam. Iste nexus quem iam *Claetanus* (apud Pin.) indicat et W. proponit, e re ipsa facile fluit.

Alii censem hoc axiomate Iobi impatientiam incusari: non est, cur ira efficeris; nam homo natus est, ut dolorem sustineat, et proprium est ei adversus confictari (*Cord. Men.* *Malv.* *Calm.* et iam *S. Chrys.*); alii: non esse mirum, si malo patientur, cum omnes homines ad laborem nascantur (*Mar.*). Singulare est, quod Pin. placuit: Iobum incusari, quod sine labore divitias comparare voluerit, cum tamen homo ita sit ad laborem natus et damnatus, ut nihil sine sudore comparare debeat¹. In altero hem. hebr. et filii scintillae elecent solatum, ita *Malv. Cod.* *Pagninus*, *Mar.*, *W. Del.* *Zsch.* — Alii filii prunae, *Arias. Calm.*

Veteres autem versiones h. l. οὐδὲν *volucrum* vel *alitem repacem* intelligunt, quae significatio ex voce οὐδὲν in fine versus tantum conjectura quadam eruta esse videatur, cum ea neque ad alios locos apta sit neque a plerisque aliis in locis usurpetur; Cant. 8, 6 omnes *flammarum* vel *lampades* vel *prunas* exprimunt, *ipsum* Ps. 77, 48 vel *falgura*; *potentias arcuum*, *melius fuligura arcuum* (i. e. sagittas) legitimus Ps. 75, 4. Hab. 3, 5 *Hier. diabolum* in sua versione expressit, securus (ut ipse narrat ad eum locum) rabbinorum placita οὐδὲν inter daemonis nomina² recensent-

1. Vel, quod habet Br., Iobum in eo peccasse, quod voluptati et deliciis deditus filios randum natus sit.

2. Ut iam in uno Targum ad Iobum locum prostat, dum alterum scintillas et prunas h. l. commemorat; cf. Polyglott. Londin. t. 3, p. 10; et Levy, Chaldaicisches Woerterbuch II, p. 21 b.

tium; solum Dent. 32, 24 et LXX et *Orientalis* et *Vulg.* et Hab. 3, 5 Ag. *Sym. Theod.* *Syrus* aves exprimunt, sed ibi ipso contextu haec significatio excluditur. Illa vero significatio quae *omnibus locis simili* conveniat, *ignis, flamma* (inde ardor febris, fulgor, etc.) est; unde haec erit amplectenda, quae etiam plerisque locis veterum versionum suffragio fulcitur.

Sensus igitur h. l. ex hebr. est : uti flamarum scintillae sursum tendunt, ita homo naturae pondere ad ima, ad peccata fertur, quare naturali quadam conditione sibi ipse creat molestiam. Sed cum talis sit humanae naturae fragilitas, ab ipso benigno naturae conditore venia est et indulgentia peccatorum speranda, dummodo humili supplicatione Deum audeat. Ita Eliphaz nunc sermonem temperat et dum culpea proclivitatem communis naturae vitium esse ostenderit, certe censem, Iob culpea suae confessionem iam a se facillimam esse redditam.

d) Iobus Deum humiliter adeat 5, 8-16.

Nexum bene proponit *Cord.* : « si hoc infortunium mihi accidisset, haudquaquam me torquerem aut in querelas prouumperem sed supplices ad Deum preces funderem », v. 8 « *Quamobrem ego deprecabor Dominum et ad Deum ponam eloquiam meum* »; — hchr. verum ego Deum (studiose) quaererem et causam meam apud Deum reponerem (cf. *Malv. Cod.*). Ad quam fiduciam ut lobum excitet, incipit a v. 9 Dei potentiam et miram rerum omnium in naturae cursu (v. 10) et in hominum sortibus (v. 11-16) providentiam varie praedicare. Sermo iste pulcherrimis sententiis abundat.

Apte a Dei *potentia* sermonem orditur; ne Iobus qui omnia amisset desperet, Dei scil. inexhaustam et infinitam vim commemorat, ut doceat, facile res afflictas posse restituiri. v. 9 « *qui facit magna et inscrutabilia et mirabilia absque numero* »; — et ea quidem talia, ut non sibi *investigatio* (hebr.) i. e. quae homo perspicere et comprehendere nequeat, qui operetur *mira* eaque innumerabilia. Si ipsa Dei opera talia sint, patet Dei naturam esse incomprehensibilem et infinitam. Hanc autem divinam potentiam esse simul *benignam* et quod maxime ad rem facit hominis salutis studiosam, exemplis docet: v. 10 « *qui dat pluviam super faciem terrae et irrigat agnos universa* »; — imbris enim quam maxime opus est statutis temporibus, ut et animalium et hominum vita et virtus sit in tuto collocatus; qui cum ab ipso caelo descendant, eo magis numinis benefici domo dari perhibentur; unde illorum in s. literis cerebra mentio ad Dei providentiam commendandum; cf. Ps. 146, 8; 103, 13. Ier. 14, 22. Alterum hemisticthium in hebr. *et materna aquas super campos (rura)*.

Dein operationem providentiae ostendit in rebus humanis (S.)

Thom.). Optime et ad animum Iobi commovendum et erigendum accommodatissime primo ostendit, quomodo numen clementissimum soleatur et erigat conditionem humilem, tristem ac luctu plenum : v. 41 « qui ponit humiles in sublime et morenentes erigit sospitate¹ ». —

Humiles vocat depresso*s*, infima conditio*n*e positos; illos in alto*lo*co ac tu*c*ollocat, honore auget ac dignitate; nullus igitur casus adeo desperatus, cui ille non mederi posset, immo quem non ad faustissima quaeque everhet; hanc gradationem prae se fert alterum hem. in hebr. et *astrati* (denigrati, luctu, miseria nigri, ad imam miseriariam denotandam, uti *lux* prosperitatis et gaudii nuntia et symbolum est) *auti fuit salute*. Sed tam providam numinis curam iis tantum obtinere docet, qui animo demissio ac pio Deum venerentur, id quod a contrario illustrat v. 12 «qui dissipat cogitationes malignorum»; — hebr. potius *astatorum consilia* (*vet. lat.*) eludit, solvit, irrita reddit et inania esse et effectu carere ostendit; «ne possint implore manus eorum quod coeperoant»; — i. e. conatus et machinationes eorum successu destituti; manus quidem illi admonivit ad opus, at nihil perficiunt, ab incerto desistere coguntur.

Hicce simul docet, non esse salutis ac prosperitatis spem nisi in humili subiectione. Immo Deus, pergit gradatione, astutos ita confundit, ut ipsa sua astutia quasi laqueis irrediantur et tum pereant, quando se sapientissime egisse opinentur et iacent, v. 13 « qui apprehendit sapientes in astutia eorum et consilium praevororum dissipat »; — i. e. qui capit, captivat, intercipit; alterum hem. in hebr. et *consilium uefrorum* (*versipellium, versutorum*) *praecipitatur*, i. e. praecipitatum eventur, confunditur (cf. *Malv. Cod.*). Hoc Eliphaz dictum S. Paulus formula scriptum est allegat 1 Cor. 3, 19. Vocem ΣΩΤΗΡΩΣ versio græca optimè reddit πειλάτερος (et lat. versutus) complicatos, contortos multis fraudum nebulos.

Porro describit, quanta confusione et caccitate afficiantur v. 11 « per diem incurvant tenebras et quasi in nocte sic palpabant in meridie »; — i. e. in claris etiam rebus et expeditis haerent, titubant, offendunt et

⁴. Hebr. *ad ponendum*, est scil. nexus repetendus ex v. 9: facit magna et mira, ut ponat... infinitivo ad explicationem addito.

pertentare iter bacillo coguntur; ita illis quaecunque hora diei merae tenebrae, meridies caeca nox et caliginosa (*Vav. Cord.*), cf. Ps. 34, 6. Ier. 23, 12; id experientur, quod Deus minatur Deut. 28, 29; immittit illis Deus *spiritum soporis*; cf. Is. 29, 10; 59, 10.

Dum isti iusto Dei iudicio excaecantur (*superhis enim resistit Deus*), benignissimum numen e contra egenos et omni ope destitutos complectitur ac foveat et ab oppressione et tyramide vindicat. Ita v. 15 « *porro salvum faciet egenum a gladio oris eorum et de manu violenti pauperem* »; — hebr. *a gladio ex ore eorum* i. e. qui quasi egreditur ab ore impiorum, qui lingua tamquam gladio utuntur, ut calumniis et criminationibus innocentes interimant; cf. Ps. 36, 5; 63, 4. Ier. 9, 8. Deus vero inopes et humiles ab omni genere iniuriae vel verbis vel factis illatae tuerit; illius enim curae tum maxime committitur pauper, cum neminem habet alium qui curet (*Cord.*).

Quare bene Eliphaz sermonis summam complectitur v. 16 « *et erit egeno spes, iniquitas autem contrahet os suum* »; — i. e. impii illi et potentes oppressores claudunt os, obnutescum prae stupore attoniti, cum videant res plane in contrarium cessisse, et omnes machinationes contra virum iustum irritas evasisse (*Cord.*); illi scil. clescere spem et salutem et sibi ipsis nihil nisi confusionem relinqui; cf. Ps. 106, 42.

Ita igitur Eliphaz Dei consilia in mundi gubernatione delineat, ut Deum commendet patrem pauperum, oppressorum, humilium, qui superbiam, astutiam, contumaciam egregie reprimat et confundat. Hinc iam infert, qua animi dispositione lobus mediis in poenis Deum adire duplex debeat.

e) Inde fructus exorituros paeclaros 5, 17-27.

Doctrinam modo expositam ad Iobi conditionem applicat Eliphaz. Cum enim Dei *benigna* providentia ubique cernatur, certe etiam in poenarum inflictione non deerit. Praeterea Deus miseros invat; iam cum Iobus sit inter miseros, etiam ipsi spes (v. 16) affulget, si se humiliet sub potenti manu Dei, i. e. si ex mente Eliphaz calamitatem suam agnoscat instam peccatorum poenam et si « *iniquitas os oculat* », querelas suas silentio et patientie expiet. Quare ad propositum apte et accommodate ad animum commovendum pergit v. 17 « *Beatus homo, qui corripit a Deo* »; — emphatice in hebr. *ecce beatitudines accommodate*.

1. Codicum aliquorum lectio a B. et Kauden aliisque adoptata בְּהָרָב בְּשִׁירָה (cf. de Rossi) est simplicior; Hitz. scribi vult בְּנַפְלָתָה dispergendum eorū; cf. Deut. 32, 26.

hominis quem Deus corripit; ad quem locum bene scribit S. Thom.: « si enim correptio ab homine salubris est, qui tamen perfecte scire non potest mensuram et modum, secundum quod possit esse salubris correptio, nec est omnipotens ad mala scil. removenda et ad bona tribuenda; multo magis reputari debet salubris et felix Dei omnipotentis et omnia scientis correptio; ex qua sententia ad propositum concludit dicens: « *increpationem ergo Domini ne reprobes* »; — quasi dicat: licet hanc adversitatem patiaris a Deo propter tua peccata, tamen debes existimare, quod hoc sit quasi quadam Domini increpatio ad te corrugendum, unde non debes hanc adversitatem in tantum reprobare, quod propter hoc vitam tuam habeas odiosam ». *Increpationem* hebr. וְכִסְטִיגָּתֵן אֱמֹנָה לְפָנֶיךָ ne repudies; cf. Prov. 3, 11, 12. Cum enim homini, ut exposuit, insit nisus ad peccatum, ille beatus est, quem Deus castigatione revocat a peccato. Quae si bene suscipitur, idem Deus promptus est et paratus ad sanandum. Unde rationem assert humilis submissionis v. 18 « *qua ipse vulnerat et medetur, percutit et manus eius sanabunt* »; — cf. Dent. 32, 39; vulnera non sunt desperata, quia infliguntur a benigno numine quod ea obligare et sanare potest.

Id in subsequentibus per singula distincte explicat. Et primo quidem *inequaustum* Dei in sanando et benicitatem et potentiam generatim proponit v. 19 « *in sex tribulationibus liberabit te et in septima non tanget te malum* »; — cum iste modus loquendi in adagiis (Prov. 6, 16; 30, 15, 18) frequens sit et fere semper (excipe Amos ep. 1-2) eundem rerum numerum habeat subsequentem, cum Pin. ad septem sequentes, quas enumerat statim Eliphaz, adversitates referendus erit; attamen plerisque placet generali formula asseverari: in alias ex aliis calamitatibus si incideris, emerges ex quavis et liberaliter opitulante Deo (*Vav.*). Unde docet, nihil esse ei timendum qui Deum potentem et instum agnoverit, etsi innumeris malis obrui videatur. Iam quo doctrina magis ad vivum animum percusat, enumeratione quadam et exemplis allatis eam illustrat et variis hominum casibus applicat. Et primo quidem, prout partim enumerationem ordine quodam digerere studet S. Thom., pericula vitae corporalis commemorat, quae *fame* imminent sublati necessarii, vel *bello* per aliorum violentiam v. 20 « *in fame eruet te de morte, et in bello de manu gladii* »; — hebr. *de manibus gladii* i. e. de ictibus; gladio manus, vis, efficacitas agendi tribuitur, sicut solet tribui os et devorandi absumentique aviditas (Pin.); cf. Ex. 17, 13. Num. 21, 24. Lev. 26, 37. Is. 31, 8. Ier. 18, 21. Ez. 35, 5.

Deinde « spirituale periculum contra famam hominis, quae pertinet ad vitam civilem » (S. Thom.) affert v. 21 « *a flagello linguae*

absconderis »; — i. e. aculeatae ac virulentae obtrectatorum linguae te Deo protegente non laudent (*Cord.*). Utì alias malevolorum hominum lingua gladius acutus (Ps. 56, 5; 63, 4) dicitur, vel sagitta vulnerans (Ier. 9, 7), vel laqueus (*Ecli.* 51, 3), vel plaga (*Ecli.* 28, 21) etc., ita h. l. flagellum; absconditur autem, qui obtrectatorum verberibus et morsibus non patet, quem adoriri vel non audient, vel Deo protegente prohibentur. — Huic periculo speciali subiungit generalem illam *vastitationem* et *desolationem* quam inimici varia ratione inferre solent vel etiam aeris tempestates: « *et non timebis calamitatem cum venerit* »; — i. e. uti Deus cum soryat a privatorum hominum calumniis et obtrectatione, ita eum (id quod excellentius est) etiam proteget communi quadam et universalis vastatione ingruente aliquo absumente¹. In hebr. eleganti paronomasia *τε* *flagellum* et *τε* *vastatio* dicitur (cf. *Pin.*) Adhibetur *τε* de vastatione *hostili* Is. 13, 6; 16, 4; 60, 18. Ier. 48, 3. Os. 9, 6; *alimde illata* *Hab.* 2, 17.

Immo non solum salvus et sanus a Domino servabitur, sed v. 22 « *in vastitate et famere ridebis* »; — i. e. cum a praedonibus vastata fuerit regio, vel grandine vel uredie vel terrae sterilitate fames ingruerit, tu opulentus intactus lactaberis et in omnium calamitate et penuria tu prosperrima uteris fortuna; « indicat enim vox *ridebis* animum prorsus liberum atque securum quem neque tempestas alii formidanda conturbet vel a sereno et tranquillo mentis statu deiiciat, aut ullo modo impedit, quominus iugis ac solida fruatur voluptate » (*Cord.*). Utì homines et res violentissimae quas natura gignit, ei nocumentum non inferunt, ita ab animalium quoque impugnatione et incursu erit securus; unde « *et bestias terrae non formidabis* »; — illis enim quandoque uti dicitur Deus tamquam vindictae ministri; cf. Num. 21, 6. Lev. 26, 22. Deut. 32, 24. 3 Reg. 20, 36. 4 Reg. 2, 24. Ez. 3, 17; 14, 21. Aut generatim: nihil ab animalibus detrimenti accipies, non aget lupus in tuo gregi praedam, nunquam leo ad caulas pastorum accedit etc. (*Pin.*). Immo, quae alii nocumento sunt, uti loca lapidosa ideoque sterilia, tibi quasi pacto tecum initio uberes afferent segetes; hic videtur esse sensus et facilis et obvius v. 23 « *sed cum lapidibus regionum pactum tuum* »; — locutio est similis ei quae Osee 2, 18 « *percutiam foedus cum bestia agri et cum volvure coeli et cum reptili terrae... et dormire eos faciam fiducialiter* »; securitatem pacis quae nullo terrore vel damno turbetur, Deus promittit, ipsis animalibus ne noceant lege imposita et fodere concluso. Unde h. l. promittere videtur, agros eius

1. Hac gradatione salis commendatur usitata *τε* *acceptio*; superfua et nimis artificiosa neque apta ad rem est explicatio a *Hitz.* data: = *τε* *τε* *τε* *τε* *τε* *τε*; cf. 2 Mac. 6, 19. 28. Hebr. 4, 33.

fore a lapidibus qui impedit feracitatem (cf. Is. 5, 2. 4 Reg. 3, 19. Matth. 13, 5) immunes, immo et solum lapidosum quasi ex dicto et fodere inito ei fruges allaturum. Ita quasi ex pacto omnia utilitati eius inservient; cf. Deut. 32, 13 « *ut sugeret mel de petra* ». Ista explicatio certe cum S. Thom. *Cod. Malv. Men. Gord. W. Zsch. Del.* aliis est amplectenda et ipsa rerum serie commendatur.

Mirum est, in quam diversas sententias alii interpres abeant: v. g. terminos agrorum ac limites immobiles fore, ita ut nemo audeat eos transilire, refigere, revertere (*Cord. Vav.*); eum in ambulando non impingere in lapides, neque pedes laedi, si nudipes incedat (*Mar. Sa. Calm.*); loca confragosa et multis perforata latibris et prōinde apta pro bestiarum latibulis ei nihil damni allatura (*Sanct.*); lapides *ominosos* et *sacros*, qui malo omne ab inimicis ei in agro ponentur, nihil obtuturos (*Pin.* qui de *σκοπέλοις* et *σκοπέλους* criminis locum explicat, quod in Arabia admitti probat lege ex libro Ulpiani de officio Proconsulis adscripta¹); ut omittam *spiritualem interpretationem*; « cum hominibus stabilibus et quietis pactum habebis solidas charitatis » *Phil.* et sim. exp. in. S. Greg. *Rup. Br.* Quid Burk. velit, non satis perspicio; exponit enim: « non mutatum est neque cessavit pactum quod erexit tibi Dominus, cui tu servis ».

« *Et bestiae terrae pacifcae erant tibi* »; — habebis illas pacatas; in finibus tuis pax illa summa quasi paradisi quidam splendor aderit; sentient ipsae bestiae vim illam quae ex pietate et divina protectione in bona piorum redunt, et grassabantur potius per impiorum arva (*Cord.*). Unde *paciū* huius descriptionem ad omnia iusti bona pertinere ait v. 24 « *et scies quod pacem habeat tabernaculum tuum* »; — presse hebr. *quod pac* *tabernaculum tuum* i. e. pax erit tibi sicut habitaculum, vel tota domus tua in summa prosperitate et tranquillitate erit, ita quidem, ut si dominum ac familiam lustret, in nulla re volveta ea desideria esse frustrata inveniat. Hoc in sequenti membro ex hebr. exprimitur et *visitasti domum tuam* (habitationem tuam) et non *aberrabis* i. e. non a spe et scopo excides, nullibi deesse aliquid deprehendes, neque quidquam desiderabis (*Vav.*). *Vulg.* obscurius « *et visitans speciem tuam non peccabis* »; — de voce *τε* cf. supra; *Cord.* « *domus tuae curam geres et non aberrabis* ».

Ad bonae fortunae cumulum accedet proles numerosa, quae est felicitatis pars in V. T. maximi semper habita et omnibus votis expectata (*Cord.*). Quare v. 25 « *scies quoque quoniam multiplex erit semen*

1. « In provincia Arabia *σκοπέλοις* crimen appellant, eniūs rei admissum tale est: plerique inimicorum solent praedium inimici *σκοπέλους*, i. e. lapides posero in diejo futuros, quod si quis cum agrum coluisse, malo leto periturus esset insitūs corum qui scopolus possident. Quae res tantum timorem habet, ut nemo ad eum agrum accedere audeat, crudelitatem timens corum qui scopolism fecerunt. »